Sobre la presència de *Sphodromantis viridis* (Forskal, 1775) (Dictyoptera, Mantoidea) a Mallorca

Xavier CANYELLES i Guillem ALOMAR

SHNB

SOCIETAT D'HISTÒRIA NATURAL DE LES BALEARS

Canyelles, X. i Alomar, G. 2006. Sobre la presència de *Sphodromantis viridis* (Forskal, 1775) (Dictyoptera, Mantoidea) a Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 49: 83-87. ISSN 0212-260X. Palma de Mallorca.

Es dona a conèixer la primera cita del cavall de serp africà (*Sphodromantis viridis*, Forskal) a Mallorca, aportant dades sobre la seva distribució i es discuteix la seva possible introducció antròpica.
Paraules clau: *Dictyoptera, Mantoidea, Mantidae, Mantinae, Mallorca.*

PRESENCE OF *Sphodromantis viridis* (FORSKAL, 1775) (DICTYOPTERA, MANTOIDEA) IN MALLORCA. First record of African Mantis (*Sphodromantis viridis* Forskal) in Mallorca; showing data on its distribution and the possiblility of a human introduction to the island are discussed.
Keywords: *Dictyoptera, Mantoidea, Mantidae, Mantinae, Mallorca.*

Xavier CANYELLES i Guillem ALOMAR; Societat d'Història Natural de les Balears, carrer Margarida Xirgu 16 baixos, 07011 Palma de Mallorca.

Recepció del manuscrit: 19-oct-06; revisió acceptada: 15-des-06.

Introducció

A les Illes Balears, han estan citades fins ara 7 espècies de màntids (Taula 1). La seva distribució no està aclarida però sembla que es troben repartides per tot l'arxipèlag (Morales, 1947). Compte (1967) recull la informació coneguda de Menorca i Canyelles (2003) recull la presència de set espècies de màntids de les Illes Balears (Taula 1). Malgrat tot, la informació disponible és fragmentària en general per tota la península Ibèrica i Balears (Harz i Kaltenback, 1976). Colom (1964) cita *Empusa pennata* (Thunberg, 1815) de Mallorca, possiblement recollint la cita de Mallorca (Navás, 1909) encara que no ha estat retrobada i possiblement no hi viu. En tot cas són necessàries prospeccions actuals.

Des de 2004 s'han anat observant els primers exemplars de *Sphodromantis viridis* a Mallorca.

Espècies citades/Illes	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Mantis religiosa Linnaeus, 1758	X	X	X	X
Iris oratoria Linnaeus, 1758	X	X	?	X
Perlamantis alliberti Guerin-Meneville, 1843	X	?	?	?
Ameles objecta (=spallanziana) Rossi, 1792	X	X	?	?
Ameles picteti Saussure, 1869	X	?	?	?
Ameles decolor Charpentier, 1825	X	X	X	?
Ameles africana Bolivar, 1914	X	X	?	?

Taula 1. Màntids de les Illes Balears.
Table 1. *Mantoidea of the Balearic Islands.*

Descripció

El cavall de serp africà *Sphodromantis viridis* (Forskal, 1775) és un màntid de gran mida, ♀: 62- 77 mm / ♂: 60 – 70 mm ♂ (Chopard, 1943) i de coloració molt variable, passant per a tota una gama de verds i marrons. Cap gros i ample amb un característic tubercle frontal de petita mida situat a l'espai existent entre la base de les antenes i el bord intern dels ulls (Chopard, 1943). Escut facial quadrangular (Morales, 1947). Antenes més llargues en el ♂. Peces bucals de coloració vermell brillant a la part interna. Potes anteriors molt agrandades, especialment en la ♀ i armades d'espines. Coxes anteriors amb tubercles al bord extern i manca d'ocel·les de funció defensiva, a la cara interna. Al seu lloc compta amb 3 franges transversals de color groc clar. Pronot allargat i ample, de forma semiromboïdal, llis en el ♂ i amb quilla central en la ♀ (Morales, 1947). Pronot deprimit després de la dilatació humeral amb els laterals llisos en el ♂ i asserrats en la ♀ (Chopard, 1943). Èlitres i ales ben desarrollats en els 2 sexes, sobrepassant l'extrem posterior de l'abdomen (Chopard, 1943), però només el ♂ és excel·lent volador, sovint atret de nit per la llum dels fanals (Ruíz com. pers.). Ales anteriors (tègmens) amb un característic estigma lateral blanc o groc, de forma oval i molt conspicu (Morales, 1947). Meitat posterior dels èlitres transparenta en el ♂ i opac en la ♀ (Chopard, 1943) (Fig. 1).

Distribució

El gènere *Sphodromantis* té una distribució general repartida pel Nord d'Àfrica: Algèria, Tunísia i Marroc (Chopard, 1943), Sud d'Europa (Espanya i Grècia, arribant a colonitzar l'illa de Xipre), est asiàtic (Turquía, Síria, Israel, ...) (Delfosse, 2000; 2001; www.faunaeur.org) i que està estretament emparentada amb *S. lineola* (Burmeister, 1838). A la península Ibèrica, és relativament freqüent a Andalusia (Prestom-Matham, 1990) i bona part de la meitat del llevant Ibèric.

Observacions a Mallorca

Sembla que aquesta espècie es troba ben adaptada a Mallorca, i de fet és a la zona de Calvià on està més localitzada i és freqüent. De moment no hi ha cites a l'interior de l'illa. Les dates coincideixen amb la bibliografia: de setembre a novembre (Morales, 1947).

- Portals Nous, Calvià (DD 4.63/43.76; 50 m). 03/09/04. 1 ex. ♀ (nimfa). (com. pers. A. Cortés).

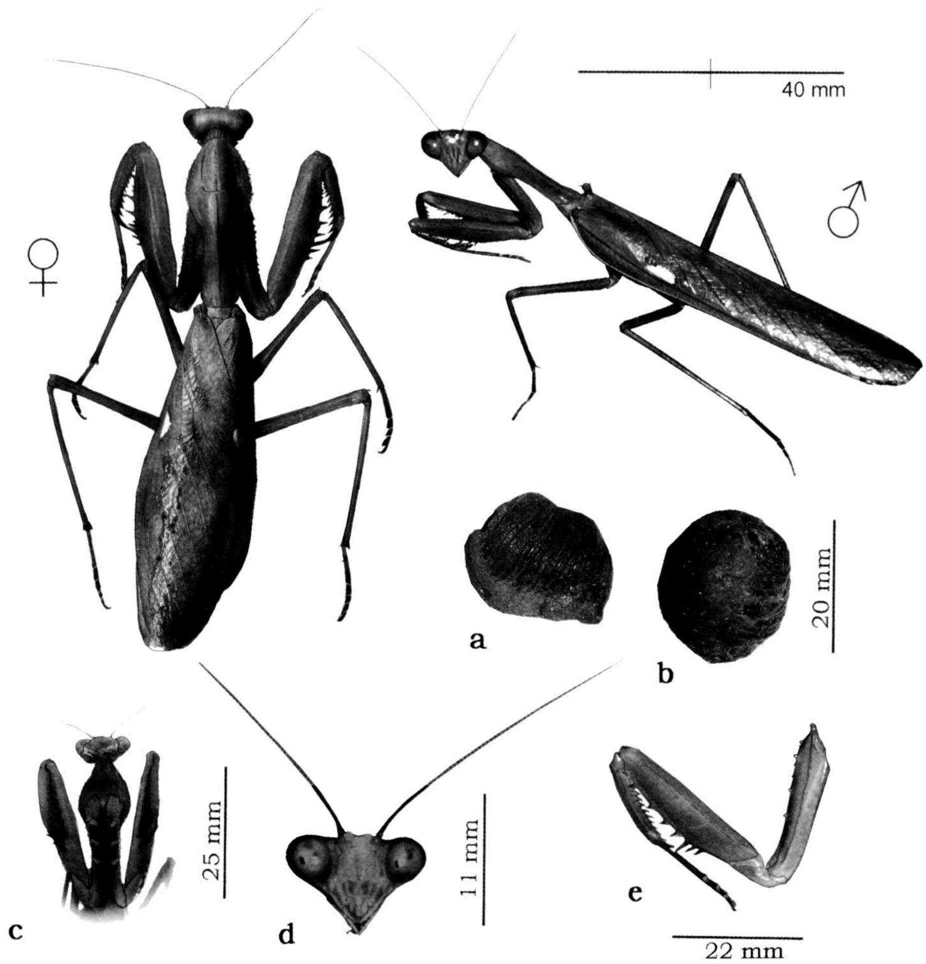

Fig. 1. Habitus d'*Sphodromantis viridis*. a) ooteca vista lateralment. b) ooteca vista dorsalment. c) detall de la part interna de les potes anteriors en una ♀; d) detall del rostre facial d'un ♂; e) detall de pota anterior esquerra.

Fig. 1. *Habitus of* Sphodromantis viridis. *a) ootheca, lateral view. b) ootheca, dorsal view. c) detail of the internal part of the anterior legs in a female. d) facial detail of male. e) details of left anterior leg.*

- Portals Nous, Calvià (DD 4.63/43.76; 50 m). 12/09/04. 1 ex. ♀. (com. pers. A. Cortés).
- Portals Nous, Calvià (DD 4.63/43.76; 50 m). 11/10/04. 1 ex. ♂. (com. pers. C. Vizcaino).

Els 3 exemplars en qüestió foren mantinguts en captivitat aconseguint l'aparellament, la producció d'ooteques i el naixement de nimfes durant la primavera del 2005. Cap nimfa va sobreviure a la 2ª muda.

- Sometimes, Palma (DD 4.77/43.75; 10 m). 16 / 10 / 04. (X. Canyelles & J. M. Serra). 1 ex. ♀ . Conservat a col·lecció particular de J.M. Serra.

L'exemplar en qüestió fou mantingut en captivitat durant 3 mesos sense aconseguir la seva reproducció per falta d'aparellament.

- Urbanització de Costa d'en Blanes, Calvià (DD 4.62/43.76; 75 m). 13/10/05. 1 ex. ♂. (com. pers. A. Cortés).
- Urbanització de Costa d'en Blanes, Calvià (DD 4.62/43.76; 75 m). 25/10/05. 1 ex. ♂. (com. pers. A. Cortés). Conservat a col·lecció particular de X. Canyelles.
- Urbanització de Son Vida, Palma (DD 4.64/43.82; 150 m). 27/10/05. 1 ex. ♀. Conservat a col·lecció particular de X. Canyelles.
- Colònia de Sant Pere, Artà (EE 5.27/44.00; 5 m). 16/08/05. 1 ex. ♂.
- Benzinera Ctra. de Valldemossa. (DD 4.66/43.95; 31 m). 01/10/06. 1 ex. ♂. Conservat a col·lecció particular de X. Canyelles.
- Son Ferriol. (DD 4.75/43.80; 18 m). 04/10/06. 1 ex. ♂. Conservat a col·lecció Museu Ciències Naturals de Costitx (Mallorca).
- Urbanització de Son Vida, Palma (DD 4.64/43.82; 150 m). 07/10/06. 1 ex. ♀. Conservat a col·lecció Museu Ciències Naturals de Costitx (Mallorca).
- Portals Nous, Calvià (DD 4.63/43.76; 50 m). 11/10/06. 1 ex. ♀ (com. pers. A. Cortés).

Discussió

L'autoctònia d'aquesta espècie no està gens clara. Al tractar-se d'un insecte de gran mida i mal volador, especialment pel que fa a les femelles, és molt difícil una possible arribada natural d'exemplars arribats per si mateixos des del Llevant Ibèric o del Nord d'Àfrica creuant la mar. En tot cas es tractaria d'exemplars transportats per fortes onades de vent. Fenomen que sí ha succeït amb altres espècies d'insectes, com és el cas de la papallona tigre (*Danaus chrysippus* L.) (Alomar *et al.,* 1989-90). Així doncs, la possibilitat d'introducció més plausible és l'intervenció humana directa, la qual en aquest cas es pot haver manifestat de dues maneres. O bé com a una introducció voluntària, doncs és un insecte utilitzat en terrariofília. (ex: es pot comprar *Sphodromantis sp.* a 12 € per exemplar). Podria tractar-se d'una introducció d'aquest tipus que ha donat lloc a alguna fuita, de la mateixa manera que s'han escapat accidentalment o alliberat expressament ocells i rèptils exòtics. (J. Oliver com. pers,). O bé una introducció involuntària, mitjançant la importació d'exemplars adults o fins i tot d'ooteques, juntament amb diverses espècies d'arbres i arbusts procedents de la Península Ibèrica, per ús en jardineria, i/o material de construcció (troncs, terra i pedres), com ha passat també amb altres espècies de rèptils (J. Oliver com. pers.) i insectes.

En qualsevol cas, sembla que el focus inicial s'establí a la zona de Calvià.

Agraïments

Volem expressar el nostre agraïment a A. Cortés, a C. Vizcaino i a J. M. Serra per les seves observacions; a F. Ruíz per conservar els exemplars cedits; al Dr. A. Badih pels seus suggeriments; a J. Oliver per les seves valoracions i a Guillem X. Pons per la seva revisió i assessorament.

Bibliografia

Alomar, G., Jurado, J. i Núñez, L. 1989-90. Primeres observacions de la papallona tigre (*Danaus chrysippus* L.) a les Illes Balears. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 33: 275-278.

Canyelles, X. 2003. *Insectes de les illes Balears*. Manuals d'introducció a la naturalesa, 14. Ed. Moll. Palma de Mallorca.

Chopard, L. 1922. *Faune de France, nº 3. Orthoptères et Dermaptères*. Ed. P. Lechevalier. París.

Chopard, L. 1943. *Faune de l'Empire Français I. Orthoptèroïdes de l'Afrique du Nord*. París. Larose.

Compte, A. 1967. La fauna de Menorca y su origen. Ateneo de Mahón. *Revista de Menorca*, 212 pp.

Colom, G. 1964. *El medio y la vida en las Baleares*. Graf. Miramar. 292 pp. Palma de Mallorca.

Delfosse E. 2001. *Chez la Mante, place à l'efficacité (Insecta Blattopteroidea Mantodea Mantidae Mantinae Miomantini)*. Le bulletin de Phyllie, 7 : 29.

Delfosse, E. 2000. *L'élevage des mantes africaines du genre Sphodromantis (Stal, 1871)*. Revista "Insectes2, núm 119. Edit. OPIE (Office pour les insectes et leur environnement). França.

Gangwere, S.K i Llorente, V. 1992. Distribution and habits of the orthoptera of the Balearic islands (Spain). *Eos*, 68: 51-87.

Harz, K. i Kaltenback, A. 1976. *Die Orthopteren Europas*. Volum III. W. Junk, La Haye.

Morales, E. 1947. Mántidos de la fauna Ibérica. *Bol. Pat. Veg. Ent. Agr.*: 131 – 164 Madrid.

Navás, L. 1909. Notas zoológicas: Ortópteros de Mallorca. *Bol. Soc. Arag. Cienc. Nat.*, 8: 192-201.

Prestom-Matham K. 1990. *Grasshoppers and mantids of the world*. Ed Blandford. London.

www.faunaeur.org